

ІЗ ОПОВІДАНЬ НАТАЛКИ ПОЛТАВКИ.

Кому яке діло?!

(Оповідання мого товариша).

Ідучи через ***, я зайшов до свого давнього товариша по університету, лікаря Яворенка, з котрим я не бачився вже кілька років. Чув тільки, що він одружився і має чималу практику.

Він мало що змінив ся. Трохи вже постарів ся та крихітку поздоровійшав. Взагалі він робив приємне вражіння своїм виглядом тихого вдоволення.

— Одружився і радий, — гадав я собі не без заздрости (сам то я ще парубкував). — Таке йому щастє!

Зустріч була щира, гаряча, ми стали згадувати минуле, нашу незабутню *alma mater*, товаришів — коли до нас у хату уступила висока, міцна, здорова жінка, років із пятьдесят, із надзвичайно симпатичним, щирим і чесним обличчєм. Я подумав, що то його мати, але він познайомив мене з нею, як зо своєю жінкою.

Я трохи було що не сказав, але якось затримався у час. Про те вони обоє гляділи на мене, немов би силкувались прочитати у моїх думках.

Тільки пані вийшла поклопотатись за обід, Яворенко різко, без передмови приступив до мене:

— А що, здивував ся?

— Що таке? — я вдавав, мов не догадуюсь.

— Та годі, не крути! — нетерпляче скрикнув він, зіскочив і нервово став ходити по комнаті, кусаючи собі

уста. Його обличчя, тонке і змінчиве, то біліло, то червоніло, уста тремтіли, аж сипали іскрами. Я зараз пригадав давнього Яворенка, палкого як порох, нервового, по дитячи безтурботного, по дитячи еґоїстичного, але завжди здатного віддати останню сорочку першому, хто попросить, із чистим, делікатним, мов жіночим серцем і кришталевою душею. То був ідеаліст висшого кошту і сам міг бути ідеалом.

— Слухай, що я тобі скажу! І ти зрозумієш... як то воно немилосердно... як воно гидко... безглуздо... Ну, кому яке діло? Що кому до того?

Він кинув ся у крісло і після довгої павзи, намагаючись заволодіти собою, почав нервово, переривчасто, усе зупиняючись, переводячи дух, гублячи нитку оповідання у безкрай бентежності.

— Ти знаєш... Я давно її кохаю... Пам'ятаєш? (Я справді щось пригадав). Я був ще у гімназії... Зовсім хлопцем... Чоловік її вмер... Я побачив її у церкві... на похороні... У перше... Вона мене вразила... усім своїм виглядом... Убрана у чорному... Вона гірко плакала...

„Біля мене балакали:

— Чого так розплакалась удівонька? Він їй за діда здатен би був... Молодшого знайде!

— Ну, їй під сорок мабуть... Не так то легко!

— Еге, спізнив ся старий! Про те вона ще нічого...

„Я вже не слухав і пішов геть. Мені тяжко було...

„Потім ми познайомились. Я учив її сина. Знаєш — Миколу? І до мене вона була, як до сина... Я-ж кохав її, як жінку... Вона за се й не догадувалась...

„Минали роки. Ми з Миколою скінчили гімназію і уступили до університету. Нам прийшлося покинути рідне місто. Вона вручала мені свого сина. І Бог свідком — я чесно виконував свій обов'язок. (Я згадав, як його товариші прозвали „ненькою“ Миколи). У свята і на вакації ми приїздили до дому і увесь час я пробував у неї. Тепер я був уже не хлопя — вона-ж молода душею, ми підходили одно до одного і поміж нами стали сердечні, товариські відносини, міцна, духова спілка... Але за кохання у нас не було й спомину... Я ніколи не насмі-

лив би ся їй за се натякнути... Хоч сам і нудив ся. Але в неї було щось таке жіноче, горде, чесне, ціломудренне, в її обході, в її вигляді стільки щирости, товариської простоти, далекої від усього такого, що язик сам собою не повертав ся... Я бояв ся зачепити її одним тільки нечистим словом... І між тим... вона сама... кохала мене... сама не відаючи того... Я догадав ся про се потім... не швидко...

„Тимчасом мої рідні прочули... чи догадались... не знаю вже й як... Здаєть ся, я глибоко ховав свою сьвятиню...

„Сім'я моя ніколи не турбувалась дуже за мене, але тут відразу підняв ся гомін: „Як то, закохав ся у стару бабу, ще почепить її собі на шию, згубить свою молодість...“ Зібрав ся мітині і порішили — правдою-неправдою відвести мене від неї... Пустились на усе, аби досягти своєї мети, а мета була висока: розлучити два люблячі серця...

„І от нагнали на мене цілу тучу вертихвостих, із порожнім серцем і головою панночок, що намагали ся грати зо мною у „коханне“. Товариші тягали мене по різних місцях, де я чорнив свою душу і губив свої молоді літа, віддаючись мерзоті. А дома мені не давали проходу сьміючись над „нею“ — і мій кумир, моя сьвятиня стали метою знущання, топтались ногами.

„І вони досягли свого. Вони „відвели“ мене від неї, але присилувати мене забути її — не змогли. Але... Боже... то був страшний час! Час сорому, стида, глибокого відчаю! Моментами — я мав наложити на себе руки... Серце моє поривало ся до неї... і я не міг... не насьмів звернути ся... І усе гірше і гірше поринав у болото... З відчаю... з нудьги... аби забути ся...

„Ох, усім моїм житєм не змити мені тієї нечесті!

Яворенко устав і пройшов ся по хаті, потираючи тяжко насуплене чоло. Потім ізнов сів.

— Уже швидко, — вимовив він уривчасто.

„Я скінчив університета і став практикувати тут. З нею я не бачив ся, але оженив мене не вдало ся. Одного разу мене несподівано покликали. Я увійшов у дім, де все було як на сьвято. Були навіть і гості. Злякані, стурбовані вони щось нишком балакали між собою. До мене доходили слова:

— Весіллє... Поїхали... Збентежилась...

„Я нічого не міг зрозуміти.

„Мене увели у спальню... Там була зомліла жінка... Я впізнав її... То була вона... Син повінчався і поїхав із молодістю, а вона й впади, зомліла! Завіз її серце...

„Ну... за сим... Ми одружились...

„Тепер скажи: кому яке діло? Тож ми одружили ся своєю власною персоною! Ми-ж не розруйнували нічийого щастя, не розлучили нікого! Ми зладнали тільки свою долю! Скажи-ж: кому діло? Чого вони так заголосили? Усе отсе кляте місто мов голодний вовк завило. Немов ми їм усім зробили криваву образу: „Зо старою бабою оженив ся! Пішла стара за молодого! Ох! ох!“ Так і зайшлись. Особливо „дами“ — тим уже й зупину нема! Боже милий, адже ми не з вами одружились? Чого ви турбуєтесь? І пучкою не ворухнете, щоб допомогти своєму братови у негоді, нехай він хоч головою перед вами об землю беть ся, а от де брехнями пахне — ви тут уже як тут! Адже мовчали ви, як вона молоденька, чиста, неповинна, та йшла за старого? Щож, казали ви, то тільки їй честь і слава, що вона оцінила в мужови не його фізичну красу, а моральну. Вона тим доказала тільки свій духовий розвій... Ну, а я — як-же по вашому? Дурень я, чи що? Чому я не можу оцінити моральної краси, доказати свій духовий розвій? Того, що у звичаю нема? Того і бентежитесь? Ох, ви мізерні невірні звичаю! Усе у вас під „звичай“ іде!

„І ото одну з отсих я і мали мені наченити на шию замість жінки, що я кохаю і щиро поважаю! Щоб з сего було? Які вони? У двадцять років вона крутила-б передо мною хвостом, у трицять — зрадила, у сорок — розпущувала-б! Або-ж — наплодила-б мені цілу купу дітей, розкисла, стала дурна як пробка, втратила „образ і подобіє“ боже, сиділа-б у своєму гнізді як квочка — і хоч увесь світ божий пропади, їй ні до чого діла нема. Хиба от тільки брехні... На се й вона митець! Тай знаєш, які вони — отсі семейні „добродіячі“ — бувають до своєї сестри, що випаде їй потрапитись їм під язик! Тут вони і з гнізда вилі-

зуть, аби вчепитись у свою жертву! Вони мов мстять ся за свою присилувану „добродійність“.

„Але-ж сам подумай! Я людина не міцного здоровля, не міцної комплексії, нервовий, хоровитий, з усіма початками фізичного виродства — кажу як лікарь. Я доволі жив — жив, як розуміють у нас для чоловіка „жити“, т. з. розпутствувати, і „жити“ так далі, т. з. розпутствувати не бажаю... Тай то було-б для мене смертельно... Узяти молоду жінку, повну молодої сили і молодих поривань — заїсти чужу долю — і фізично і морально я для неї пропащий. І нарешті навести ще дітей слабих, хорих, з народження осуджених на згубу... Як по твому, чи єсть у сьому розум, глузд, совість?”

„Тепер же я у лиці своєї жінки маю і подругу, що виклика в мене до себе тихе, спокійне почуття, користне для мого здоровля, і матір, що турбується за мої немощі — і вдоволена сама у сіх турботах. Міцна, здорова, її досягне на мій вік. Я не заїдаю чужого, молодого життя, не накладаю сам на себе руки і не забиваю своїх власних дітей. Ми поважаєм одно одного, доймаєм щиро віри одно одному, кохаємо ся. Ми були-б щасливі, зовсім щасливі, як би не люде, що отруюють наше щастя. Мені то власне нічого — я вже не хлопя — і на мене воно не впливає, що там мелють підлі язики, але я терплю муку за неї — їй тяжко, її становище трудне, делікатне. Ну, кому діло — скажи? Кому діло?”

Яворенко впав у крісло і схилив голову на руки. Тяжкі думи гнітом придавили його.

У двері тихо увійшла його жінка.

— Просимо обідати! — приязно повернулась вона до нас, але у її очах, що питаючи перебігали з мене на чоловіка і назад, була глибока, сердечна турбота.

— Кому діло?! — здумав я сам собі.

